

RIIGIKOHUS

ÕIGUSTEABE OSAKOND

**Riigikohtu praktika kriminaalasjades
mai – august 2014**

Aktuaalse praktika ülevaade

Rauno Kiris
kohtupraktika analüütik

Tartu
September 2014

Sisukord

1. STATISTILINE ÜLEVAADE	3
2. AKTUAALSE PRAKTIKA ÜLEVAADE	3
2.1. Materiaalõigus	3
<i>Üldosa</i>	3
2.1.1. Tegevusetusdelikt: isikukausaalsus, garandikohustuse mitteseotus tsiviilõigusliku kohustusega, näiteid ingerentsist (3-1-1-33-14)	3
2.1.2. Kihutaja vastutus täideviija samasuseksimuse korral (3-1-1-28-14)	4
<i>Eriosa</i>	5
2.1.3. „Ebaõiguskokkulepe“ pistise ja altkäemaksu koosseisudes (3-1-1-31-14)	5
2.1.4. Ametniku kaalutusvea tähendus teo (eba)seaduslikkuse hindamisel pistise ja altkäemaksu eristamise kontekstis (3-1-1-14-14)	6
2.1.5. „Peatumise“ ja „parkimise“ vahetegu (3-1-1-30-14)	7
2.1.6. „Rentimine“ KarS § 133 ² mõttes (3-1-1-33-14)	8
<i>Karistuse mõistmine</i>	8
2.1.7. Välisriigis mõistetud karistuse tunnustamine ja hilisem liitkaristuse mõistmine (3-1-1-25-14)	8
2.1.8. Kannatanu vanus karistust raskendava asjaoluna (3-1-1-18-14)	9
2.2. Menetlusõigus	9
2.2.1. Tähtaja arvutamine kuudes (3-1-1-14-14)	9
2.2.2. Põhistamiskohustuse olulise rikkumise kvalifitseerimine § 339 lg 1 p 7 ja lg 2 järgi (3-1-1-14-14)	10
2.2.3. Ütluste osaline arvestamine (3-1-1-131-13)	11
2.2.4. Jälitustoimingu loa põhistamiskohustus (3-1-1-14-14)	12
2.2.5. Jälitustoimingu loa põhistamiskohustuse rikkumise tagajärjed (3-1-1-14-14)	12
2.2.6. Asja tagasisaatmine samale või teisele kohtukoosseisule (3-1-1-24-14)	13
2.2.7. Taotluste esitamise ja läbivaatamise üldised alused (3-1-1-35-14)	14

1. Statistiline ülevaade

2014. a 5. maist¹ 31. augustini saabus Riigikohtusse menetlustaotlusi 304 kuriteoasjas ja 40 väärteoasjas, kokku 344 taotlust. Läbi vaadati 233 kuriteoasja ja 31 väärteoasja menetlustaotlused; menetluse võeti vastavalt 37 kriminaal- ja kuus väärteoasja. Kriminaalkollegium tegi kõnealusel perioodil põhistatud lahendi 12 (ja lisaks resolutiivotsuse ühes) kriminaalasjas ja kahes väärteoasjas – kokku 14 põhistatud lahendit, millest kolme tegemisel osales kollegiumi kogu koosseis. 1. septembri seisuga oli kriminaalkollegiumi menetluses kokku 33 kuriteo- (sh üks teistmisasi) ja seitse väärteoasja (sh üks teistmisasi).

Süüteoaliikidest puudutasid kriminaalkollegiumi lahendid peamiselt isikuvastaseid süütegusid (5), ametialaseid süütegusid (3), varavastaseid süütegusid (2) ning liiklussüütegusid (2). Materiaalõiguse osas puututi kokku nii eri- (3) kui üldosaliste (3), aga ka karistuse mõistmisega (2) seotud probleemidega. Menetlusõiguslikest küsimustest selgelt esilekerkivaid teemasid vaatlusalusel perioodil ei esinenud: lahendid puudutasid nii kohtu- kui kohtueelse menetluse läbiviimist, nii kriminaalmenetluse üld- kui ka eriosalisi küsimusi. Arvestades Riigikohtu kriminaalkollegiumi viimase paari aasta rohkem praktikat konfiskeerimise ja vara arestimise asjades, väärrib aga märkimist asjaolu, et vaatlusalusel perioodil nimetatud valdkondades uusi seisukohti ei väljendatud.

Hoolimata asjaolust, et tegemist on Riigikohtu praktika ülevaatega, tuleb endiselt silmas pidada, et **Riigikohus võtab õiguslikke seisukohti vaid kohtulahendis** – käesolevas ülevaates esitatu ei ole võrdsustatav Riigikohtu poolt lahendites väljendatud seisukohtadega.

2. Aktuaalse praktika ülevaade

2.1. Materiaalõigus

Üldosa

2.1.1. *Tegevusetusdelikt: isikukausaalsus, garandikohustuse mitteseotus tsiviilõigusliku kohustusega, näiteid ingerentsist (3-1-1-33-14)*

Karistusõiguslikult relevantne tegu võib ilmnedas kas tegevuses või tegevusetuses. **Tegevuse ja tegevusetuse eristamisel** tugines kollegium ka varasemas kohtupraktikas ja õiguskirjanduses omaksvõetud isikukausaalsuse põhimõttele², mille rakendamiseks tuleb kaalutava teo ja sellele järgneva tagajärje saabumise ajaks isik mõtteliselt eemaldada. Kui tagajärg saabub ikkagi, ei ole isik ja tema tegu tagajärjega seotud; järelikult on põhjust rääkida tegevusetusest. Kui aga tagajärg jääks saabumata, on see isikuga seotud ja järelikult on tagajärje põhjustanud tema tegevus.³

¹ Mai esimene nädal on hõlmatud eelmise ülevaatega – vt J. Sootak. Riigikohtu praktika kriminaalasjades jaanuar-aprill 2014. Kätesaadav arvutivõrgus:

http://www.riigikohus.ee/vfs/1705/Riigikohtu_praktika_ylevaade_kriminaalasjad_2014_1.pdf. 18.08.2014.

² Esmakordselt tugines kriminaalkollegium isikukausaalsusele 2002. a: vt RKKKo 3-1-1-28-02 p 10; hiljem ka RKKKo 3-1-1-71-02 p 6.2, 3-1-1-109-04 p 20. Õiguskirjandusest vt J. Sootak – J. Sootak (koost.). Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2010, XI vnr 17-19. Tegevuse ja tegevusetuse eristamisel on isikukausaalsuse kõrval omaks võetud ka teo raskuspunkti teooria – vt nt RKKKo 3-1-1-85-10 p 13, 3-1-1-4-08 p 14, 3-1-1-117-05 p 28.

³ vt RKKKo 3-1-1-33-14 p 8.

Kui isiku tegu seisneb tegevusetuses, tuleb KarS § 13 lg 1 kohaselt ära näidata, et isik oli *õiguslikult kohustatud* tegutsema. Eeltoodud *õiguslikku kohustust* tähistatakse kohtupraktikas ja õiguskirjanduses terminiga „**garandikohustus**“. Garandikohustuse olemasolu saab jaatada juhul, kui isiku kaitse all oli teatud õigushüve, mida ta pidi ohtude eest hoidma (isik on nn kaitsegarant); või pidi isik teatud ohuallikast tulenevad kahjulikud mõjud elimineerima (nn valvegarant).⁴ **Tsiviilõigusliku kohustuse** olemasolu *iseenesest* garandikohustust ei loo: tsiviilõiguslikust kohustusest võib garandikohustus tuleneda vaid ülaltoodud üldistel alustel.⁵

Asjas tõusetus ka küsimus, kas korteri omanikul on *õiguslik kohustus* sekkuda juhul, kui ta saab teada, et välja üüritavat korterit kasutatakse bordelli pidamiseks. Kuna sisuliselt oleks tegemist ohuallikast (s.o korteri kasutamisest bordellina) tuleneva ohu realiseerumise takistamise kohustusega, tuleb kõne alla nn valvegarandikohustus. Valvegarandikohustus võib mh tekkida **ingerentsist**, s.o eelnevast ohtlikust ja õiguslikult hukkamõistetavast teost.⁶ Korteri väljaüürimine iseenesest ei ole vaadeldav ohtliku ega õiguslikult hukkamõistetava teona – seega ei ole korteriomaniikul pelgalt omandi tõttu kohustust hoida ära oma korteris kuritegude toimepanemist. Sellist kohustust saaks jaatada vaid juhul, kui korter oleks mingite iseärasuste tõttu teatud kuritegude toimepanemiseks eriti sobiv ja seeläbi käsitatav ohuallikana.⁷ Ingerentsist tekkiv garandikohustus tuleb aga kõne alla nt varisemisohtliku maja omaniku puhul: viimane peab hoolitsema selle eest, et maja kokku ei kukuks ja seeläbi inimeste tervisele või võõrale varale kahju ei tekitaks.⁸

2.1.2. *Kihutaja vastutus täideviija samasuseksimuse korral (3-1-1-28-14)*

Vaatlusaluses asjas peksid teo toimepanijad ekslikult vale isikut, s.o eksisid viimase isikusamasuses. Kriminaalkolleegium nõustus selles osas õigusteoorias valitseva arvamusega, mille kohaselt ei oma täideviija käitumises esinev samasuseksimus (*error in persona*) täideviija vastutuse osas karistusõiguslikku tähendust ega ole seega ka tahtlust välistav asjaolu.⁹ Küsimus tekkis aga kihutaja vastutuse osas: kuidas mõjutab täideviija käitumises esinev samasuseksimus¹⁰ (st täideviija ründab ekslikult ebaõiget isikut) kihutaja karistusõiguslikku vastutust. Tekkinud probleemi sisu on lühidalt järgnev. Nii õiguskirjanduses kui kohtupraktikas omaks võetud seisukoha järgi tuleb kuriteole kihutaja käitumise koosseisupärasuse analüüsil subjektiivse koosseisu all tuvastada nn kahekordne tahtlus:¹¹ esiteks peab tahtlik olema kihutamistegu; teiseks peab tahtlus ulatuma ka lõpuleviidud põhiteoni. Kui täideviija ründab ekslikult vale isikut, tekib probleem kahekordse

⁴ vt RKKKo 3-1-1-33-14 p 16.

⁵ vt RKKKo 3-1-1-33-14 p 16.

⁶ RKKKo 3-1-1-33-14 p 17, varasemast praktikast ka RKKKo 3-1-1-104-09 p 12.3.

⁷ RKKKo 3-1-1-33-14 p 17, RKKKo 3-1-1-104-09 p 12.3.

⁸ RKKKo 3-1-1-33-14 p 17, RKKKo 3-1-1-104-09 p 12.3.

⁹ vt nt P. Pikamäe – J. Sootak, P. Pikamäe (koost.). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3. vlj. Tallinn: Juura 2009, § 17 komm 7.3.

¹⁰ Kõnealuses asjas peksid teo toimepanijad ekslikult vale isikut, s.o eksisid viimase isikusamasuses. Kolleegium, ringkonnakohtule tuginedes, viitas eeltoodud eksimusele kui „*eksimusele süüteo sihtobjektis*“. Eelduslikult ei peeta siinkohal silmas „*eksimust sihtobjektis*“ mitte selle kitsamas mõttes (s.o õigusteoorias *aberratio ictus*, mis lihtsustatult kujutab endast nn möödalasu olukorda), vaid mõlemat õigusteoorias omaks võetud objektieksimust (*aberratio ictus* ja *error in persona*) ühendava koondmõistena. Kaasuse faktilisi asjaolusid silmas pidades on kolleegiumi seisukoht väljendatud kitsamalt nn samasuseksimuse (*error in persona*) kontekstis. Seega ei saa ka kõnealusest lahendist teha kaugemaleulatuvaid järeldusi teise objektieksimuse, s.o *aberratio ictuse* osas.

¹¹ vt RKKKo 3-1-1-6-11 p 13.6, 3-1-1-97-09 p 7.4.

tahtluse teise elemendi juures: kas kihutaja vastutus ulatub täideviija poolt toime pandud põhiteoni.

Kriminaalkolleegium asus seisukohale, et juhul, kui kihutaja on andnud teo objekti tuvastamiseks juhised ja täideviija on neid järginud ning täideviija kõrvalekalle jääb tavalise elukogemuse piiridesse, vastutab kihutaja täideviijaga samadel alustel. Seega täideviija käitumises esinev samasuseksimuse ei pruugi ka kihutaja tahtlust välistada.¹² hoolimata asjaolust, et kihutaja tahtlus ei ulatunud tegelikkuses rünnatud objekti osas lõpuleviidud süüteoni, tuleb kihutaja vastutuse analüüsil subjektiivne koosseis eelkirjeldatud asjaolude esinemisel lugeda sellegipoolest täidetuks. Analoogne seisukoht valitseb ka õiguskirjanduses.¹³ Kolleegiumi seisukohast saab teisest küljest ka järeldada, et täideviija käitumises ilmneva samasuseksimuse puhul võib teatud juhtudel kihutaja vastutus siiski olla (kahekordse) tahtluse puudumise tõttu välistatud. Tuginedes kolleegiumi eelviidatud seisukohale võiks kihutaja tahtluse olemasolu eitada näiteks juhul, kui samasuseksimuses täideviija hälbis ründe objekti valikul oluliselt kihutaja poolt antud juhustest või täideviija eksimus väljus tavalise elukogemuse piiridest.

Eriosa

2.1.3. „Ebaõiguskokkulepe“ pistise ja altkäemaksu koosseisudes (3-1-1-31-14)

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi varasemas praktikas ja õiguskirjanduses on juurdunud seisukoht, et pistise ja altkäemaksu koosseisude ühe objektiivse tunnuseks on vaja tuvastada ka nn *ekvivalentsussuhe*: s.o pooltevaheline side, mille raames on pistise (või altkäemaksu) võtja pistise (või altkäemaksu) andjaga ühel meelel, et tasu on vastuteene tehtud või tulevikus tehtava ametialase teo eest.¹⁴ Lahendis asjas nr 3-1-1-31-14 võttis kolleegium aga kasutusele uue termini: *ebaõiguskokkulepe*. Vähemalt kõnealuse lahendi valguses näib terminite *ekvivalentsussuhe* ja *ebaõiguskokkulepe* sisu täies ulatuses kattuvat – seega näib tegu olevat ainult terminoloogilise muudatusega.¹⁵ Järgnevalt lühiülevaade ebaõiguskokkuleppe (ekvivalentsussuhte) osas esitatud olulisematest seisukohtadest.

Ebaõiguskokkuleppe sõlmimise aspektist on **õiguslikult määrav** soodustuse lubamine (lubamisega nõustumine), mitte aga soodustuse andmine (vastuvõtmise) fakt. Nimelt soodustuse andmine (vastuvõtmine) hõlmab paratamatu eeldusena ka soodustuse lubamist (lubamisega nõustumist). Seetõttu soodustuse andmine (vastuvõtmine) ei loo juurde uut ebaõigust, vaid kujutab endast varasema ebaõiguskokkuleppe sõlmimise faktilist lõpetamist.¹⁶ Sellest tulenevalt kaks järeldust: 1) õiguslikult on tegu lõpuleviidud juba soodustuse lubamisega (lubamisega nõustumisega);¹⁷ 2) eelnev soodustuse lubamine (lubamisega

¹² vt RKKKo 3-1-1-28-14 p 23.

¹³ vt nt P. Pikamäe – *KarSK* § 17 komm 7.4; lähemalt edasiviitega Saksa õigusteooriale vt P. Pikamäe – J. Sootak (koost.). *Karistusõigus*. Üldosa. Tallinn: Juura 2010, VI vnr 294.

¹⁴ Ekvivalentsussuhte kohta vt varasematest lahenditest nt RKKKo 3-1-1-118-06 p 14; hilisematest nt RKKKo 3-1-1-95-12 p 14.3, 3-1-1-92-11 p 10; läbivalt ka RKKKo 3-1-1-14-14 (nt p-d 903, 981, 925, 932, 1010).

¹⁵ Sünonüümia on tuletatav ka lahendis kasutatavast sõnastusest – vt RKKKo 3-1-1-31-14 p 15: „Teisisõnu saab öelda, et ekvivalentsussuhtest ilmnebki ebaõiguskokkulepe /---/“ koosmõjus p-ga 23: „/---/ kui on tuvastatud ebaõiguskokkulepe (ekvivalentsussuhe)/---/“. Tasub ära märkida, et termineid *ekvivalentsussuhe* ja *ebaõiguskokkulepe* tuntakse sünonüümidenäna ka Saksa õiguskirjanduses (sks vastavalt *Äquivalenzverhältnis* ja *Unrechtsvereinbarung*).

¹⁶ RKKKo 3-1-1-31-14 p 15.1.

¹⁷ RKKKo 3-1-1-31-14 p 15.1.

nõustumine) ja soodustuse hilisem tegelik andmine (vastuvõtmine) ei ole vaadeldavad erinevate tegudena.¹⁸

Ebaõiguskokkulepe võib olla sõlmitud (silumaks üleminekut varasemast terminoloogiast: „Ekvivalentsussuhe võib olla loodud...“) ka **konkludentset**, kujunedes nt välja vihjamisi suheldes ja teineteise jaoks soodsaid samme astudes.¹⁹ Hetkel, mil pooled on oma soovid teineteisele piisavalt selgeks teinud ja kumbki on teise poolt soovitatava vaikimisi nõustunud, saab kõneleda ebaõiguskokkuleppe olemasolust.²⁰ Kuna ebaõiguskokkulepped sõlmitakse valdavalt salaja, tuleb kõne alla ebaõiguskokkuleppe olemasolu tuvastatuks lugemine vaid kaudsete tõendite pinnalt.²¹ Nii võib ebaõiguskokkuleppe olemasolu ilmned näiteks asjaoludest, et ametiisik on saanud mõne soodustuse ja ta on pannud toime tegusid, mis on soodustuse andja huvides.²²

Ebaõiguskokkuleppes kirjeldatud ametialane tegu, s.o „seadusega lubatud tegu“ (pistise puhul) või „seadusega mittelubatud tegu“ (alkäemaksu puhul), peab olema piisavalt kindlaks määratud,²³ s.o **piisavalt konkretiseeritav**.²⁴ Ebaõiguskokkulepe ei pea kajastama üksikasjalikult, milliste juba astunud sammude eest ametiisikut premeeritakse või milliseid konkreetseid samme ametiisik tulevikus astuma peab. Piisavalt konkretiseeritud ametiisikult oodatav tegu on tuvastatav ka juhul, kui pooled lepivad vähemalt üldjoontes kokku, kuidas ja millise eesmärgi nimel ametiisik oma ametiseisundit kasutades peab tegutsema hakkama.²⁵

2.1.4. *Ametniku kaalutusvea tähendus teo (eba)seaduslikkuse hindamisel pistise ja altkäemaksu eristamise kontekstis (3-1-1-14-14)*

Kehtiv KarS eristab pistist ja altkäemaksu.²⁶ Nende eristamine taandub vaid küsimusele, kas ametiisiku poolt teatud soodustuse eest lubatud või toimepandud tegu on *seadusega lubatud* (§ 293 lg 1 - pistis) või *seadusega mittelubatud* (§ 294 lg 1 – altkäemaks). Sellest tulenevalt tõusetus asjas nr 3-1-1-14-14 küsimus, kuidas mõjutab ametiisiku poolt ametiseisundi kasutamisel tehtav kaalutusviga ametiisiku teole antavat hinnangut: st kas kaalutusviga sisaldava otsuse tegemine tuleb pistise ja altkäemaksu kontekstis lugeda *seadusega lubatuks* või *seadusega mittelubatuks*.

Haldusõigusteooriale tuginevalt tõi kolleegium välja kolm kaalutusvigade liiki: kaalutuspiiride ületamine, kaalutusõiguse väärkasutamine ja kaalutusõiguse kasutamata jätmine. Kuna vaatlusaluses asjas ei olnud ilmselgelt tegemist neist viimasega, s.o kaalutusõiguse kasutamata jätmisega, peatus kolleegium pikemalt vaid esimesel kahel.

Kõige ilmsel kaalutusviga seisneb **kaalutuspiiride ületamises** ehk diskretsiooninormiga sätestamata õigusliku tagajärje kohaldamises. Nimetatud olukorras ületab ametiisik õigusnormis otsesõnu sätestatud nõudeid:²⁷ näiteks määrab väärteoasja menetlev ametnik teo

¹⁸ Analoogselt ka RKKKo 3-1-1-14-14 p 1016.

¹⁹ RKKKo 3-1-1-31-14 p 20.

²⁰ RKKKo 3-1-1-31-14 p 20. Analoogselt ka õiguskirjanduses: vt P. Pikamäe – KarSK § 293 komm 7.1.

²¹ vt RKKKo 3-1-1-31-14 p 17; kinnitavalt ka p 21.

²² RKKKo 3-1-1-31-14 p 17.

²³ Riigikohtu seisukoht pistise kontekstis vt RKKKo 3-1-1-31-14 p 21.

²⁴ Sarnaselt ka õiguskirjanduses: vt nt P. Pikamäe – KarSK § 293 komm 6.

²⁵ vt RKKKo 3-1-1-31-14 p 21.1.

²⁶ 01.01.2015 jõustuva KarSi redaktsiooniga pistise ja altkäemaksu vahetegu kaob; uus altkäemaksu mõiste hõlmab nii senise altkäemaksu kui ka pistise.

²⁷ vt RKKKo 3-1-1-14-14 p 866.

toimepanijale seaduses sätestatud ülemmäära ületava rahatrahvi. Sellisel juhul on ametiisiku ametialane tegu KarS § 294 mõttes *seadusega mittelubatud*.²⁸

Teine kaalutusvea liik on **kaalutusõiguse väärkohaldamine**, mis võib seisneda nt diskretsiooninormi eesmärgi või õiguse üldpõhimõtete arvestamata jätmises, kaalutusotsustuse tegemisel oluliste asjaolude arvestamata jätmises või asjasse puutumatutele kaalutlustele tuginemises. Kaalutusõiguse väärkohaldamise üheks vormiks on ka kaalutusõiguse kuritarvitamine, mis võib väljenduda selles, et tegelikult meelevaldsele või lubamatule kaalutlusele tuginev otsustus põhistatakse näiliselt lubatava kaalutlusega.²⁹ Kaalutusõiguse väärkohaldamine muudab kaalutusotsustuse haldusõiguslikult õigusvastaseks – seega vähemalt haldusõiguslikult tuleb õigusvastaseks lugeda kõik kaalutusotsused, kui ametiisik kaalutusotsuse langetamisel kas või muu hulgas võtab arvesse asjaolu, et talle anti või lubati selle otsustuse eest vara või muud soodustust.³⁰ Kolleegium märkis, et sellisest tõlgendusest ei saa aga lähtuda ametiisiku teo seaduslikkuse hindamisel § 293 ja 294 kontekstis: pistise ühele koosseisutunnusele (vara või muu soodustuse vastuvõtmine või sellega nõustumine) vastavad asjaolud välistaksid üldjuhul ametialase teo seaduslikkuse kui teise koosseisutunnuse: teo seaduslikkuse. See aga muudaks pistise koosseisud vähemalt kaalutusõiguse olemasolul sisutühjaks, mis aga ei ole kooskõlas seadusandja tahtega pistise koosseisu kehtestamisel.³¹ Kokkuvõtvalt sedastab kolleegium, et ametiisiku poolt talle seadusega antud kaalutusruumi piires tehtud otsustust ei saa ainuüksi kaalutusvea tõttu käsitada seadusega mittelubatud (ebaseadusliku) teona KarS § 294 tähenduses.³²

Eelnevalt refereeritud seisukohaga seoses tuleb silmas pidada, et kolleegium sidus kaalutusõiguse karistusõigusliku tähenduse analüüsi tervikuna argumentidega, mis on seotud pistise- ja altkäemaksu-süütegude spetsiifikaga. Seetõttu ei saa kõnealuse lahendi pinnalt *per se* teha kaugemaleulatuvaid järeldusi kaalutusvigade mõjust ametiisiku teo (eba)seaduslikkuse hindamisele teiste, s.o mitte pistise- ja altkäemaksu-süütegude kontekstis. Eeltoodud seisukohal võib aga sellegipoolest näha ka laiemat karistusõigusteoreetilist mõju. Nimelt lugedes haldusõiguslikus mõttes *õigusvastase* haldustegevuse karistusõiguslikult *seadusega lubatuks*, aktsepteeris kolleegium paratamatult kõrvalekaldumist karistusõiguse haldus(õigus)aktseessoorsuse põhimõttest – teatud asjaolule antav karistusõiguslik hinnang võib teatud juhtudel kalduda kõrvale samale asjaolule antavast haldusõiguslikust hinnangust.

2.1.5. „Peatumise“ ja „parkimise“ vahetegu (3-1-1-30-14)

Vaatlusaluses asjas oli taksojuht oma sõiduki jätnud seisma peatumise keelualas ja ootas eelnevalt takso tellinud ning eelduslikult lähiajal sõidukisse tulevat reisijat. Kuna peatumiskeelu piirkonnas on erandina lubatud peatuda ühissõidukitel,³³ tõusetus asjas kaks küsimust: kas tegemist oli peatumise või parkimisega; ning kui tegu on peatumisega, kas takso on antud juhul loetav ühissõidukiks.

²⁸ vt RKKKo 3-1-1-14-14 p 866.

²⁹ vt RKKKo 3-1-1-14-14 p 867, viitega A. Aedmaa jt. Haldusmenetluse käsiraamat. Tartu: TÜ Kirjastus 2004, lk 283-284.

³⁰ vt RKKKo 3-1-1-14-14 p 868.

³¹ vt RKKKo 3-1-1-14-14 p 868.

³² vt RKKKo 3-1-1-14-14 p 872.

³³ RKKKo 3-1-1-30-14 p 5.

Vastavalt LS-le on peatumine sõiduki ettekatsetud seismajätmine sõitjate peale- või mahamineku või veose laadimise ajaks (LS § 2 p 52 ls 1). Parkimisena on aga vaadeldav sõiduki ettekatsetud seismajätmine kauemaks, kui seda on vaja sõitjate peale- või mahaminekuks või veose laadimiseks (LS § 2 p 49). Kolleegium märkis, et sõidukijuhtidele peatumise keelualas liiga laialdase peatumisõiguse andmine oleks vastuolus liiklusohutuse ja liikluse sujuvuse tagamise eesmärgiga. Sellest tulenevalt asuti seisukohale, et seismajäämine, sooviga hakata ootamata inimest, kes peaks eeldatavasti mõne aja jooksul auto juurde jõudma, ei ole vaadeldav peatumisena. Sõiduki seismajätmisest sõitja pealeminekuks, s.o **peatumisest**, saab kõneleda eeskätt juhtudel, mil autosse tulla soovija on juhi jaoks nähtav ja pealeminek ise toimub vahetult pärast sõiduki seiskumist.³⁴ Eeltoodust johtuvalt asus kolleegium seisukohale, et vaatlusaluses asjas oli taksojuhi poolt takso seismajätmine vaadeldav parkimisena. Kuna peatumiskeelu piirkonnas on parkimine keelatud ka ühissõidukitele ja süüdistatava käitumine vastas seega süüte objektiivsetele tunnustele, ei peatunud kolleegium küsimusel, kas klienti ootav takso on vaadeldav ühissõidukina, millele võiks laiendada peatumiskeelu piirkonnas peatumist lubav erand.

2.1.6. „Rentimine“ KarS § 133² mõttes (3-1-1-33-14)

14.04.2012 jõustunud muudatusega täiendati KarSi mitme uue vabadusevastase süüteokoosseisuga, mh lisati KarS § 133² – kupeldamine. Tegemist on alternatiivaktiivse süüteokoosseisuga, mille üks koosseisupärane tegu on (bordelli pidamiseks) ruumi *rentimine*. Vaatlusaluses asjas tõusetus küsimus selles, kuidas sisustada „rentimise“ mõistet. Kolleegium leidis, et § 133² kirjeldatud *rentimise* näol on tegemist VÕS §-le 339 viitava normatiivse koosseisutunnusega.³⁵ VÕS § 339 kohaselt kohustub rendilepinguga üks isik (rendileandja) andma teisele isikule (rentnik) kasutamiseks rendilepingu eseme ning võimaldama talle rendilepingu esemest korrapärase majandamise reeglite järgi saadava vilja; rentnik aga on kohustatud maksma selle eest tasu (renti). Sellest tulenevalt asus kolleegium seisukohale, et rentimisele ei ole võimalik anda laiendavat tõlgendust, mis hõlmaks ruumi mistahes muus eraõiguslikus vormis kasutada andmist (nt tasuta kasutada andmine või üürimine).³⁶ Ühtlasi väljendas kolleegium seisukohta, et rentimine saab ilmnedä vaid tegevuses.³⁷

Kui isik saab teada, et tema poolt väljaüritavas korteris asub tegelikkuses bordell ega sekku korteri kasutamisesse, tuleb aga kõne alla vastutus KarS § 133³ järgi prostitutsioonile kaasaaitamise eest.³⁸

Karistuse mõistmine

2.1.7. *Välisriigis mõistetud karistuse tunnustamine ja hilisem lütkaristuse mõistmine (3-1-1-25-14)*

KrMS 19. ptk 5. jagu reguleerib välisriigi kohtuotsuse tunnustamist ja täitmist. Välisriigi kohtuotsuse tunnustamise ja täitmise kohta hinnangut andev Eesti kohus ei tunnista isikut ise süüdi ega karista teda, vaid üksnes tunnustab süüditunnistamist välisriigis ning viib selle karistuse täide. Kuna kõik välisriigis mõistetud karistused ei pruugi olla Eestis täidetavad, peab Eesti kohus määrama Eestis täidetava karistuse – selleks tuleb võrrelda välisriigis

³⁴ vt RKKKo 3-1-1-30-14 p 7.

³⁵ vt RKKKo 3-1-1-33-14 p 13.

³⁶ vt RKKKo 3-1-1-33-14 p 13.

³⁷ vt RKKKo 3-1-1-33-14 p 13.

³⁸ vt RKKKo 3-1-1-33-14 p 15.

mõistetud karistus Eesti karistusseadustikus sama teo eest ettenähtud karistusega (vt KrMS § 484 lg 1); vajadusel saab Eesti kohus määrata, et Eestis täidetav karistus on välisriigis mõistetust kergem (vt KrMS § 484 lg 2). Kuna aga karistuse on siiski mõistnud välisriigi kohus ja Eesti kohus vaid hindab selle tunnustatavust ja täidetavust, ei ole Eesti kohtul alust välisriigis toimepandud teo ümberkvalifitseerimiseks Eesti karistusseadustiku järgi ega uue karistuse mõistmiseks – Eesti kohus peab vaid täpsustama, milline karistus on Eestis täidetav.³⁹

Ühtlasi väljendas kolleegium seisukohta, et välisriigis mõistetud Eestis täidetava **karistuse liitmisel** KarS § 65 järgi tuleb aluseks võtta välisriigi kohtuotsuse tegemise aeg, mitte vastava otsuse tunnustamise aeg.⁴⁰ Nimetatud küsimuses jäi **eriarvamusele** riigikohtunik H. Kiris, leides vastupidiselt, et kõnealuses olukorras tuleks karistuse liitmisel § 65 järgi aluseks võtta välisriigi vastava otsuse tunnustamine Eestis.⁴¹

2.1.8. *Kannatanu vanus karistust raskendava asjaoluna (3-1-1-18-14)*

Mitmed KarSi eriosa süüteo koosseisud sätestavad teo objektile vanuselised piirid: nt KarS §-s 145¹ (alaealiselt seksi ostmine) kirjeldatud teo objekt saab olla alla kaheksateistaastane isik; nt §-s 146 ja § 179 lg-s 1 kirjeldatud tegude objekt saab olla alla neljateistaastane isik. Samal ajal on KarS § 58 p 2 kohaselt süüteo toimepanemine teadvalt noorema kui kaheteistaastase isiku suhtes karistust raskendav asjaolu. KarS §-s 59 sätestatud korduvarvestamise keelu kohaselt ei arvestata karistuse kohaldamisel karistust kergendavaid või raskendavaid asjaolusid, kui neid on seaduses kirjeldatud süüteo koosseisu tunnustena. Vaatlusaluses asjas süüdistati teo toimepanijat KarS §-s 146 kirjeldatud teo toimepanemises (mh) alla 12-aastaste isikute suhtes. Tõusetus küsimus, kas juhul, kui kannatanu vanust n-ö kasutatakse koosseisu täidetuks lugemisel, saab kannatanu vanust *täiendavalt* (n-ö korduvalt) kasutada ka karistust raskendava asjaoluna, või rikuks eelkirjeldatu KarS §-st 59 tulenevat korduvarvestamise keeldu.

Kriminaalkolleegiumi kogu koosseisu enamus asus kõnealuses lahendis seisukohale, et kui koosseis näeb ette laiema vanusepiiri (nt 18- või 14-aastane) kui karistust raskendav asjaolu (12-aastane - § 58 lg 1 p 4), ei ole kannatanu alla kaheteist eluaasta jääv vanus loetav koosseisuga kattuvaks,⁴² mistõttu ei laiene sellele ka §-s 59 sätestatud korduvarvestamise keeld. Seega kannatanu alla kaheteist eluaasta jääv vanus on raskendava asjaoluna vaadeldav nii teo objekti vanust mittepiiravates koosseisudes ka nendes koosseisudes, mis seavad teo objektile laiemad vanuselised piirid. Vaatlusaluses küsimuses esitas **eriarvamuse** riigikohtunik E. Kergandberg, jäädes vastupidisele seisukohale.⁴³

2.2. Menetlusõigus

2.2.1. *Tähtaja arvutamine kuudes (3-1-1-14-14)*

Kolleegium selgitas kuudes tähtaja arvutamise aluseid. KrMS § 171 lg 1 kohaselt arvutatakse tähtaega tundides, päevades ja kuudes. KrMS § 171 lg 4 esimese lause kohaselt lõpeb tähtaeg kuudes arvutamise korral viimase kuu vastaval kuupäeval. Kolleegium märkis, et *vastav* on tähtaja viimase kuu see kuupäev, mis kannab tähtaja kulgemise esimese päevaga sama

³⁹ vt RKKKo 3-1-1-25-14 p-d 9 ja 13.

⁴⁰ vt RKKKo 3-1-1-25-14 p 9-10.

⁴¹ vt H. Kirise eriarvamus asjas nr 3-1-1-25-14 p 1; põhjendusi vt p-des 3-4.

⁴² vt RKKKo 3-1-1-18-14 p 8.

⁴³ vt E. Kergandbergi eriarvamus asjas nr 3-1-1-18-14.

numbrit või - juhul kui tähtaja viimases kuus sellise numbriga kuupäeva ei ole - kuu viimane päev (KrMS § 171 lg 4 ls 2). Seega erinormi puudumisel lõpeb kuudes arvatav tähtaeg reeglina tähtaja viimasel kuul tähtaja kulgemise alguspäevale vastaval kuupäeval kell 24.00.⁴⁴ Illustreeriva näitena möödub 23.08.2013 kehtima hakanud jälitustoimingu loa puhul kahekuuline tähtaeg 23.10.2013 kell 24.00.⁴⁵

2.2.2. *Põhistamiskohustuse olulise rikkumise kvalifitseerimine § 339 lg 1 p 7 ja lg 2 järgi (3-1-1-14-14)*

Kohtulahend peab olema põhistatud. Põhistamiskohustuse sätestab alates 01. septembrist 2011. a *expressis verbis* KrMS § 305¹ lg 1; varasemalt tulenes lahendi põhistamiskohustus EIK praktikast EIÕK art 6 lg 1 sisustamisel⁴⁶ ning oli tuletatav ka nt KrMS § 339 lg 1 p-st 7. Põhistamiskohustuse rikkumine võib olla vaadeldav kriminaalmenetlusõiguse olulise rikkumisena KrMS § 339 tähenduses. Kõne alla tulevad KrMS § 339 lg 1 p 7 („kohtuotsuses⁴⁷ põhjenduste puudumine“) ja § 339 lg 2 (muu põhistamiskohustuse rikkumine, millega kaasneb või võib kaasneda ebaseaduslik või põhjendamatu kohtuotsus). Põhjenduste puudumise ja muu olulise põhistamiskohustuse rikkumise piiritlemine osutus kohtupraktikas aga kohati keeruliseks. Kuna kohtupraktika oli antud valdkonnas ebaühtlane⁴⁸ ning selged kriteeriumid vaheteo lihtsustamiseks puudusid, ühtlustas kriminaalkolleegium põhistamiskohustuse olulise rikkumise kvalifitseerimise praktikat.

Kriminaalkolleegiumi kogu koosseis asus kokkuvõtvalt seisukohale, et kohtuotsuse põhistamise kohustuse rikkumine on üldjuhul – sh näiteks kohtuotsuse põhistuse ebapiisavuse või -veenvuse korral – käsitav kriminaalmenetlusõiguse olulise rikkumisena **KrMS § 339 lg 2** mõttes.⁴⁹ Sellisel juhul peab ringkonnakohus igal üksikjuhul hindama, kas tal on võimalik kriminaalasi ise lahendada või tuleb see saata maakohtule uueks arutamiseks (vt KrMS § 341 lg 3).⁵⁰ **KrMS § 339 lg 1 p 7** järgi tuleb kvalifitseerida üksnes kohtuotsuse põhistamise kohustuse kõige ulatuslikumad rikkumised, mis on käsitatavad KrMS § 339 lg 1 p-s 7 otsesõnu nimetatud „põhjenduse puudumisena“. Seejuures tuleb silmas pidada, et seadus räägib põhjenduse kui terviku, mitte üksikute põhjenduste puudumisest. Kohtuotsuse põhjenduse puudumisega on tegemist eeskätt siis, kui kohus jätab seadusliku aluseta kohtuotsuse põhiosa (KrMS § 312) tervikuna või siis mõne süüdistatava või kuriteo osas üldse koostamata.⁵¹ Ühtlasi tuleb arvestada asjaoluga, et kohtu põhistuste ekslikkus ei ole samastatav nende puudumisega.⁵²

⁴⁴ vt RKKKo 3-1-1-14-14 p 756; põhjendusi vt p-des 757-760.

⁴⁵ vt RKKKo 3-1-1-14-14 p 760.

⁴⁶ Hilisemast praktikast koos viidetega varasemale praktikale vt nt EIK 03. juuli 2014. a otsus asjas Mala vs. Ukraina (kaebus nr 4436/07), p 49.

⁴⁷ Tuleb silmas pidada, et kolleegiumi praktikas on kohtuotsuses põhjenduste puudumisena KrMS § 339 lg 1 p 7 mõttes vaadeldud ka puudusi nt vahistamismääruses (vt nt RKKKm 3-1-1-32-12 p 7) ja arestimismääruses (vt nt RKKKm 3-1-1-36-14 p 7; 3-1-1-9-14 p 13; 3-1-1-135-13 p 10). Selle valguses tuleb kõne alla seisukoht, et KrMS § 339 lg 1 p 7 on lisaks kohtuotsustele rakendatav ka kõigi KrMS § 145 lg 1 p 1 mõttes põhistamiskohustusega määruste korral.

⁴⁸ Lühiülevaadet RKKK enda praktikast KrMS§ 339 lg 1 p 7 sisustamisel vt RKKKo 3-1-1-14-14 p-d 690-693.

⁴⁹ RKKKo 3-1-1-14-14 p 699.

⁵⁰ vt RKKKo 3-1-1-14-14 p 700.

⁵¹ RKKKo 3-1-1-14-14 p 700.

⁵² vt RKKKo 3-1-1-14-14 p 702, viitega RKKKm 3-1-1-139-05 p-le 15, mis omakorda viitab RKKKm 3-1-1-57-99 p-le 6.1.

Eeltoodu valguses andis kolleegium KrMS § 339 lg 1 p-le 7 võrreldes varasema praktikaga oluliselt kitsama tõlgenduse, laiendades selle võrra § 339 lg 2 kohaldamisala. Kui varasemalt võisid näiteks kohtulahendi põhjenduste kujunemise mittejälgitavus ja põhjenduste mitteveenvus,⁵³ mõne koosseisulise tunnuse olemasolu põhjendamata jätmine⁵⁴ või ka näiteks ideaalkogumi ebapiisav põhistus⁵⁵ olla vaadeldavad *põhjenduste puudumisena* § 339 lg 1 p 7 mõttes, siis kõnealuses lahendis toodud seisukohtade valguses tuleb sellise põhistamiskohustuse rikkumise korral kõne alla ennekoike *muu oluline rikkumine* § 339 lg 2 tähenduses.

2.2.3. Ütluste osaline arvestamine (3-1-1-131-13)

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi senises praktikas ei peetud võimalikuks tunnistaja ütluste osalist kõrvalejätmist: kui ütlused olid diametraalselt lahknevad ja isik ei suutnud mõistuspäraselt ja kohtule arusaadavalt selgitada erinevuse põhjust, tuli kolleegiumi varasema praktika valguses isiku ütlused tervikuna kõrvale jätta.⁵⁶ Käesolevas asjas kriminaalkolleegiumi kogu koosseisu aga märkis, et senise praktika jäikus ei võimalda arvesse võtta konkreetse kriminaalasja eripära ning et kriminaalmenetluse seadustik ei sisalda piirangut, mis välistaks vaadeldava menetlusõigusliku küsimuse käsitlemist varasemast erinevalt.⁵⁷ Sellest tulenevalt asus kolleegium seisukohale, et kui osa isiku risküsitlusel antud ütlustest on diametraalses vastuolus kohtueelsel uurimisel antud ütlustega ja isik ei ole suutnud erinevuste põhjust kohtule arusaadavalt selgitada, tuleb ütlused tõendikogumist välja jätta üksnes osas, milles esinevad diametraalsed vastuolud.⁵⁸ Seevastu ütluste osa, milles vastuolud puuduvad, tuleb kohtul hinnata kogumis teiste tõenditega oma siseveendumuse kohaselt.⁵⁹

Sellest johtuvalt on Riigikohtu kõnealuse lahendi valguses võimalik olukord, kus isiku ütlused loetakse osaliselt usaldusväärseks ning neile tuginetakse kohtuotsuse tegemisel, ülejäänud ütluse osa jäetakse aga tõendikogumist välja nendes esinevate diametraalsete vastuolude tõttu.⁶⁰ Ütlustele vaid osalise tuginemise korral tuleb kriminaalkolleegiumi hinnangul aga veenvalt põhjendada, missugused konkreetset asjaolud võimaldavad isiku ütlusi osaliselt arvestada.⁶¹ Kõnealuste asjaoludena võivad kõne alla tulla näiteks ütluste andmise asjaolud ja motiivid, ütluste detailsus, sündmuste tajumise asjaolud ning ütluste riimumine teiste tõenditega.⁶² Ütlustele osaline tuginemine võib kolleegiumi hinnangul olla õigustatud näiteks olukorras, kus ütlused tervikuna puudutavad mitut kuritegu ja diametraalsed vastuolud ilmnevad pelgalt ühe või mõne teo osas, või näiteks juhul, mil mitut toimepanijat hõlmava süüteo puhul esinevad diametraalsed vastuolud üksnes isikute teopanuse osas.⁶³

⁵³ vt sarnaselt nt RKKKo 3-1-1-31-11 p 19.4, 3-1-1-75-11 p-d 8-10, 3-1-1-84-10 p 16; täiendavalt ka P. Pikamäe – E. Kergandberg, P. Pikamäe (koost.). Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012, § 339 komm 5.7.2.

⁵⁴ vt nt RKKKo 3-1-1-50-13 p 13-14, 3-1-1-74-04 p 7.

⁵⁵ vt RKKKo 3-1-1-7-11 p 17.

⁵⁶ vt nt RKKKm 3-1-1-63-13 p 13, RKKKo 3-1-1-26-13 p 9.

⁵⁷ vt RKKKo 3-1-1-131-13 p 12.

⁵⁸ vt RKKKo 3-1-1-131-13 p 12.

⁵⁹ vt RKKKo 3-1-1-131-13 p 12.

⁶⁰ vt RKKKo 3-1-1-131-13 p 13.

⁶¹ vt RKKKo 3-1-1-131-13 p 14.

⁶² vt RKKKo 3-1-1-131-13 p 16.

⁶³ vt RKKKo 3-1-1-131-13 p 13.

Eeltoodud seisukoha suhtes esitasid põhjalikud **eriarvamused** riigikohtunikud E. Kergandberg ja H. Kiris. Eriarvamustes ei väljendata mitte niivõrd põhimõttelist vastuseisu kolleegiumi kogu koosseisu enamuse poolt toetatud lõppseisukohale, vaid rõhutatakse varasemast praktikast lahtiütlemise läbimõtlematust ning Riigikohtu lahendis nõuetekohaste põhjenduste puudumist.⁶⁴

2.2.4. *Jälitustoimingu loa põhistamiskohustus (3-1-1-14-14)*

Jälitustoimingu loa andmise menetluse kiireloomulisus ja selle toimumise ajal tavaliselt olemasoleva tõendusteabe piiratud maht ning fragmentaarsus mõjutavad paratamatult kohtult nõutava argumentatsiooni määra. Seetõttu on kohtu põhistamiskohustus jälitustegevuse loa andmise eelduste kontrollimisel sarnaselt isiku vahistamise ja vara arestimise menetlusega piiratum kui kohtuotsuse tegemisel isiku süüküsimust lahendades.⁶⁵ Minimaalselt peab jälitustoimingu loa andmise kohta tehtud kohtumääruse põhistusest nähtuma, et kohtu luba jälitustoiminguks on antud teavitatult. See eeldab muu hulgas, et kohtumäärus sisaldab vähemalt kokkuvõtlikult seda tõendusteavet, mille alusel kohus loa väljastamise otsustas,⁶⁶ s.o millistele asjaoludele tuginevalt luges kohus loa väljastamise eeldused täidetuks. Nii tuleb kohtumääruses esitada selged põhjendused, millistest asjaoludest ja olemasolevatest tõenditest tulenevalt on olemas *põhjendatud kuriteokahtlus*.⁶⁷ Muuhulgas peab kohus ära näitama, et konkreetse juhtumi asjaolude põhjal on mõistlik põhjus eeldada, et teiste *tõendikogumisviiside kasutamine on välistatud või oluliselt raskendatud*;⁶⁸ küll aga ei eelda *ultima ratio*-põhimõtte seda, et menetleja oleks enne jälitustoimingute tegemist üritanud realselt muude menetlustoimingutega tõendeid koguda.⁶⁹ Eeltoodu valguses on ebapiisav pelgalt viidata prokuröri taotlusele ning märkida, et kohus loeb seal märgitud põhjendatuks;⁷⁰ samuti ei saa lugeda põhistamiskohustuse täitmiseks KrMS § 110 lg 1 teksti kohtulahendisse ümberkirjutamist.⁷¹

2.2.5. *Jälitustoimingu loa põhistamiskohustuse rikkumise tagajärjed (3-1-1-14-14)*

1. jaanuaril 2013 jõustunud KrMS § 126¹ lg 4 kohaselt on jälitustoiminguga saadud teave tõend, kui jälitustoimingu *loa taotlemisel, loa andmisel ning jälitustoimingu tegemisel* on järgitud seaduse nõudeid. Kuna jälitustoimingu loa minimaalsetele põhistamise nõuetele mittevastavuse näol on tegemist seaduse nõuete rikkumisega jälitustoimingu *loa andmisel*, toob jälitustoimingu loa põhistamatus KrMS § 126¹ lg 4 kohaselt kaasa jälitustoiminguga kogutud tõendi lubamatuse.⁷² Kuna menetlustoimingule kohaldatakse menetlustoimingu sooritamise ajal kehtinud kriminaalmenetlusõigust (KrMS § 3 lg 2), kehtib eeltoodu vaid 1. jaanuaril 2013 või hiljem antud jälitustoimingu lubade kontekstis. Seega alates 2013. aastast antud jälitustoimingu loa puhul toob luba andva kohtumääruse minimaalsetele põhistamise nõuetele mittevastavus KrMS § 126¹ lg 4 kohaselt kaasa jälitustoiminguga saadud tõendi lubamatuse.

⁶⁴ vt lähemalt E. Kergandbergi eriarvamus asjas nr 3-1-1-25-14 osa B, H. Kirise eriarvamuse p-d 3-3.8.

⁶⁵ vrd RKKKo 3-1-1-96-13 p-d 10-12, 3-1-1-14-14 p 772-773.

⁶⁶ vt RKKKo 3-1-1-14-14 p 773.

⁶⁷ vt RKKKo 3-1-1-14-14 p 772, viitega TrtRkKo 20.01.2014. a nr 1-12-2761 p-d 7.1-7.3.

⁶⁸ vt RKKKo 3-1-1-14-14 p-d 772-773.

⁶⁹ vt lähemalt RKKKo 3-1-1-14-14 p 773.

⁷⁰ RKKKo 3-1-1-14-14 p 772.

⁷¹ RKKKo 3-1-1-14-14 p 775.

⁷² vt RKKKo 3-1-1-14-14 p 780.

Kui aga jälitustoimingu luba anti **enne 1. jaanuari 2013**, tuleb jälitustoiminguga saadud tõendi lubatavus tuvastada toona kehtinud KrMS § 111 alusel, mis sätestas, et jälitustoiminguga saadud teave on tõend, kui selle *saamisel* on järgitud seaduse nõudeid. Kriminaalkolleegiumi kogu koosseisu enamus leidis, et tõendi *saamisel* järgitavate seaduse nõuetena tuleb käsitleda neid seaduses sätestatud reegleid, mida uurimisasutus pidi järgima *jälitustoiminguid tehes*.⁷³ Jälitustoimingu tegemiseks oli KrMS § 112 lg 3 kohaselt vajalik jälitustoimingu loa olemasolu. Loa olemasolu kontrollil on uurimisasutus õigustatud võtma aluseks kohtumääruse resolutiivosa. Seega kui jälitustoimingu loa resolutiivosas on konkreetse jälitustoimingu tegemine lubatud, on ka uurimisasutus *jälitustoimingu tehes* (s.o n-õ tõendi saamisel) järginud KrMS § 112 lg 3 nõudeid hoolimata asjaolust, kas luba on piisaval määral põhistatud.⁷⁴ Järelikult asjaolu, et jälitustoimingu loas puudub nõuetekohane põhistus, ei ole käsitatav seaduse nõuete rikkumisena jälitustoiminguga tõendi *saamisel*. Seetõttu ei too jälitustoimingu lubades nõuetekohase põhistuse puudumine 31. detsembrini 2012 kehtinud KrMS § 111 kohaselt kaasa selle loa alusel tehtud jälitustoiminguga kogutud tõendite lubamatust.⁷⁵ Loa põhistamiskohustuse rikkumise korral tuleb aga kriminaalasja arutamisel *ultima ratio*-põhimõtte järgimist kontrollida erilise hoolikusega.⁷⁶

KrMS § 111 kehtivuse ajal välja antud loa põhistamiskohustuse rikkumise õiguslike tagajärgede osas esitasid **eriarvamuse** riigikohtunikud E. Kergandberg ja S. Laos, jagades lõppastmes seisukohta, et jälitustoimingu loa minimaalsetele põhistamise nõuetele mittevastavus tõi ka 31. detsembrini 2012 kehtinud KrMS § 111 kohaselt kaasa jälitustoiminguga saadud tõendi lubamatuse. S. Laos tugineb oma eriarvamuse põhjendustes ennekõike vastava seaduseelnõu seletuskirjale, mille kohaselt püüti 01. jaanuari 2013 jõustunud KrMSi vastavasisulise muudatusega vähendada jälitustegevuse õiguspärasuse hindamisel formaalsete vigade tähtsust ja *täpsustada* kehtivat regulatsiooni. Kuna seadusandja pidas silmas regulatsiooni *täpsustamist*, oli seadusandja tahe ka enne 2013. aastat suunatud sellele, et jälitustegevuse õiguspärasuse hinnangusse oleks kaasatud ka jälitustegevuse loa andmise aspekt.⁷⁷ Lõppjärel dust toetavalt märgib E. Kergandberg, et „eeluurimiskohtuniku luba (ja seaduses sätestatud nõuete täitmine loa andmisel) mingiks menetlustoiminguks kuulub lahutamatuult selle menetlustoimingu kui terviku seaduslikkuse nõuete hulka”⁷⁸ – seega ka enne 1. jaanuari 2013 a. seadusemuudatust hõlmas jälitustoimingu seaduslikkuse kontroll ka nimetatud jälitustoiminguks *loa andmise* õiguspärasuse hindamist.

2.2.6. *Asja tagasisaatmine samale või teisele kohtukoosseisule (3-1-1-24-14)*

KrMS annab apellatsioonikohtule võimaluse kriminaalmenetlusõiguse olulise rikkumise tuvastamisel kriminaalasja saata asja maakohutule uueks arutamiseks (vt KrMS § 341). Seejuures eristatakse selliseid menetlusõiguse olulisi rikkumisi, mille puhul on kohustuslik kriminaalasja saatmine uueks arutamiseks *teises* kohtukoosseisus (KrMS § 341 lg 1 viitega § 339 lg 1 p-dele 1–5, 9–10) ja selliseid olulisi rikkumisi, mille puhul võib asja saata uueks arutamiseks kas *teises* või *samas* kohtukoosseisus (KrMS § 341 lg 2 viitega § 339 lg 1

⁷³ vt põhjendusi RKKKo 3-1-1-14-14 p 777.

⁷⁴ vt RKKKo 3-1-1-14-14 p 778.

⁷⁵ vt RKKKo 3-1-1-14-14 p 779.

⁷⁶ vt RKKKo 3-1-1-14-14 p 781.

⁷⁷ vt lähemalt S. Laose eriarvamus asjas 3-1-1-14-14 p-d 2-6.

⁷⁸ vt E. Kergandbergi eriarvamuse asjas nr 3-1-1-14-14 p 5.

p-dele 6-8, 11-12 ja lg-le 2). Viimasel juhul peab kohus põhjendama, miks kriminaalasi saadetakse uueks arutamiseks samas või teises kohtukoosseisus.⁷⁹

Tuleb aga silmas pidada, et isegi kui KrMS § 341 lg 2 näeb ette kohtu diskretsiooniõiguse, võib selle rakendamine olla piiratud kriminaalmenetluse üldiste põhimõtetega. Nimelt märkis kolleegium, et kui KrMS § 341 lg 2 loetellu kuuluvad rikkumised puudutavad näiteks tõendi kasutamise lubatavust, sellest tulenevalt tõendite hindamist ja kohtu siseveendumuse kujunemist, ei pruugi asja uus arutamine samas koosseisus enam näida õiglane ja erapooletu, kuna sama koosseis peab tõendikogumile andma varasemast erineva hinnangu. Selle probleemi välistamiseks annab seadus võimaluse saata kriminaalasi uueks arutamiseks teisele koosseisule.⁸⁰ Kõnealusel juhtumil loeti asja tagasisaatmine *samale* koosseisule oluliseks kriminaalmenetlusõiguse rikkumiseks KrMS § 339 lg 2 mõttes.

2.2.7. *Taotluste esitamise ja läbivaatamise üldised alused (3-1-1-35-14)*

Taotluse esitamise kui menetlustoimingu sisuks on kas menetlusosalise pöördumine menetleja poole selleks, et menetleja teeks menetlusosalise huvides menetlustoimingu või tagaks tema mõne subjektiivse õiguse kasutamise, või siis ühe menetleja pöördumine teise menetleja poole (kohtueelse menetleja pöördumine prokuratuuri poole ja prokuratuuri pöördumine kohtu poole), saamaks seaduses sätestatud juhtudel luba põhiõigusi riivavate toimingute tegemiseks.⁸¹ Vaadeldavas asjas selgitas kolleegium taotluste esitamise ja nende läbivaatamise üldisi põhimõtteid.

Kolleegium märkis, et **taotluse esitamise** üldreeglina on vaadeldav KrMS § 225 lg 1 esimeses lauses sätestatu.⁸² Taotluse esitamise üldreegli kohaselt võib taotlus olla ka suuline, kui taotluse kirjalikkuse nõue ei tulene otse seaduse sätestest (nt KrMS § 225 lg 1 lause 2) või mõttest (nt KrMS § 126⁴ lg 1 lause 2, § 137 lg 1 või § 137¹ lg 1).⁸³ Suulise taotluse esitamine on põhjendatud protokollitava menetlustoimingu tegemisel (nt kriminaaltoimiku tutvustamine kannatanule ja tsiviilkostjale – KrMS § 224 lg 2 ja § 146), sest siis on võimalik ka suulisele taotlusele anda protokollil kandmisega tajutav vorm (vt ka KrMS § 152 lg 2).⁸⁴

Taotluste läbivaatamise (s.o rahuldamise või rahuldamata jätmise) üldreeglina nägi kolleegium KrMS § 225 lg-s 3 sätestatut.⁸⁵ Taotluse läbivaatamise üldreegli kohaselt tuleb juhul, mil seaduses ei ole taotluse läbivaatamiseks kehtestatud muud reeglit, vormistada taotluse rahuldamata jätmine määrusega; samuti tuleb määrusena vormistada taotluse osaline rahuldamine. Taotluse täies ulatuses rahuldamise korral puudub aga vajadus koostada selle kohta eraldi määrus.⁸⁶

⁷⁹ vt RKKKo 3-1-1-24-14 p 6.

⁸⁰ vt RKKKo 3-1-1-24-14 p 8.

⁸¹ vt RKKKm 3-1-1-35-14 p 9.

⁸² vt RKKKm 3-1-1-35-14 p 10.

⁸³ vt RKKKm 3-1-1-35-14 p 11.

⁸⁴ vt RKKKm 3-1-1-35-14 p 11.

⁸⁵ vt RKKKm 3-1-1-35-14 p 10.

⁸⁶ vt RKKKm 3-1-1-35-14 p 12.